

UCHWAŁA

Dnia 13 stycznia 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Małgorzata Manowska (przewodniczący)

SSN Ewa Stefańska

SSN Kamil Zaradkiewicz (sprawozdawca)

w sprawie z wniosku uprawnionego B. M.
przy uczestnictwie obowiązanego R. spółki z ograniczoną odpowiedzialnością
(...) w restrukturyzacji z siedzibą w L.
o zmianę terminu upadku zabezpieczenia,
po rozstrzygnięciu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 13 stycznia 2022 r.,
zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Okręgowy w Ł.
postanowieniem z dnia 2 września 2021 r., sygn. akt X GC (...) (X Gz (...)),

"Czy na podstawie art. 754[1] § 2 k.p.c. w zw. z art. 754[1] § 1 k.p.c. dopuszczalna jest zmiana przez sąd terminu upadku zabezpieczenia, polegającego na zajęciu wierzytelności obowiązanego z rachunku bankowego (art. 747 pkt 1 k.p.c.), postanowieniem wydanym po upływie miesięcznego terminu od uprawomocnienia się orzeczenia uwzględniającego roszczenie, jeśli uprawniony złożył wniosek o zmianę tego terminu przed jego upływem?"

podjął uchwałę:

Na podstawie art. 754¹ § 2 k.p.c. w zw. z art. 754¹ § 1 k.p.c. dopuszczalna jest zmiana terminu upadku zabezpieczenia przez zajęcie wierzytelności z rachunku bankowego (art. 747 pkt 1 k.p.c.), postanowieniem wydanym przez sąd po upływie miesięcznego terminu od uprawomocnienia się orzeczenia

uwzględniającego roszczenie, jeśli uprawniony złożył wniosek o zmianę terminu przed jego upływem.

UZASADNIENIE

Postanowieniem z 17 maja 2021 r. Sąd Okręgowy w Ł. przedłużył czas trwania zabezpieczenia wynikającego z nakazu zapłaty wydanego w postępowaniu nakazowym i wykonanego przez komornika sądowego poprzez zajęcie wierzytelności obowiązanej z rachunku bankowego do dnia upływu miesiąca od dnia prawomocnego zakończenia postępowania restrukturyzacyjnego prowadzonego wobec obowiązanej. Zażalenie na powyższe złożyła obowiązana. Sąd Okręgowy w Ł. postanowieniem z 2 września 2021 r. przedstawił do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu następujące zagadnienie prawne budzące poważne wątpliwości:

„Czy na podstawie art. 754¹ § 2 k.p.c. w zw. z art. 754¹ § 1 k.p.c. dopuszczalna jest zmiana przez sąd terminu upadku zabezpieczenia, polegającego na zajęciu wierzytelności obowiązanej z rachunku bankowego (art. 747 pkt 1 k.p.c.), postanowieniem wydanym po upływie miesięcznego terminu od uprawomocnienia się orzeczenia uwzględniającego roszczenie, jeśli uprawniony złożył wniosek o zmianę tego terminu przed jego upływem?”.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 754¹ § 1 k.p.c., jeżeli przepis szczególny nie stanowi inaczej albo jeżeli sąd inaczej nie postanowi, zabezpieczenie udzielone według przepisów tytułu o zabezpieczeniu roszczeń pieniężnych upada po upływie dwóch miesięcy od uprawomocnienia się orzeczenia uwzględniającego roszczenie, które podlegało zabezpieczeniu, albo od uprawomocnienia się postanowienia o odrzuceniu apelacji lub innego środka zaskarżenia wniesionego przez obowiązanej od orzeczenia uwzględniającego roszczenie, które podlegało zabezpieczeniu, chyba że uprawniony wniósł o dokonanie czynności egzekucyjnych. Natomiast stosownie do art. 754¹ § 2 k.p.c., w sprawach, w których udzielono zabezpieczenia przy zastosowaniu art. 747 pkt 1 lub 6, zabezpieczenie upada, jeżeli uprawniony w

terminie miesiąca od uprawomocnienia się orzeczenia uwzględniającego roszczenie albo od uprawomocnienia się postanowienia o odrzuceniu apelacji lub innego środka zaskarżenia wniesionego przez obowiązane od orzeczenia uwzględniającego roszczenie, które podlegało zabezpieczeniu, nie wniósł o dokonanie dalszych czynności egzekucyjnych. Zabezpieczenie upada po upływie terminu, jeżeli nie wystąpiła jedna z przesłanek przepis szczególny nie stanowi inaczej, sąd inaczej nie postanowi, uprawniony wniósł o dokonanie czynności egzekucyjnych (E. Stefańska, Komentarz do art. 754¹ (w:) M. Manowska (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom II. Art. 478-1217, wyd. IV*, Warszawa 2021, LEX).

Artykuł 754¹ k.p.c. został wprowadzony do Kodeksu postępowania cywilnego ustawą z dnia 2 lipca 2004 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. 2004 r., nr 172, poz. 1804), obowiązującą od dnia 5 lutego 2005 r. Jej celem było unormowanie kwestii okresu trwania zabezpieczenia po uprawomocnieniu się orzeczenia uwzględniającego roszczenie, w odniesieniu do którego zabezpieczenie zostało ustanowione (zob. Z. Woźniak, (w:) J. Gołaczyński (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 102). Nowelizacja miała na celu ustalenie chwili wyznaczającej granicę czasową zajęcia składników majątku obowiązane, z których uprawniony mógłby się zaspokoić, a to z kolei miało służyć m.in. zagwarantowaniu pewności obrotu (zob. szerzej M. Romańska, O. Leśniak, *Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz*, wyd. 2, Warszawa 2013, s. 158; uzasadnienie uchwały Sądu Najwyższego z 18 października 2013 r., sygn. akt III CZP 64/13, OSNC 2014, z. 7-8, poz. 70; S. Duda, *Termin upadku zabezpieczenia roszczenia pieniężnego zabezpieczonego poprzez obciążenie nieruchomości obowiązane hipoteką przymusową*, „Palestra” 2016, nr 4, s. 52-53).

Trybunał Konstytucyjny w wyroku z 25 października 2016 r. (sygn. SK 71/13, Dz.U. poz. 2199), uznał, że art. 754¹ § 1 k.p.c. w zakresie, w jakim odnosi się do zabezpieczenia przez obciążenie nieruchomości obowiązane hipoteką przymusową, jest niezgodny z art. 64 ust. 1 w zw. z art. 31 ust. 3 oraz art. 45 ust. 1 Konstytucji RP. Przepis ten, w zakresie wskazanym w sentencji wyroku Trybunału,

traciłby moc obowiązującą z upływem 18 miesięcy od dnia ogłoszenia wyroku, tj. z upływem 29 czerwca 2018 r. W związku z wydaniem wyroku TK z dniem 9 czerwca 2018 r. art. 754¹ § 1 k.p.c. otrzymał nowe brzmienie, przez dodanie w jego końcowym fragmencie zwrotu: „chyba że uprawniony wniósł o dokonanie czynności egzekucyjnych”.

Zabezpieczenie upada w sprawach, w których zastosowano środki określone w art. 747 pkt 1 i 6 k.p.c., jeżeli uprawniony w terminie dwóch tygodni od uprawomocnienia się orzeczenia uwzględniającego roszczenie nie wniósł o dokonanie dalszych czynności egzekucyjnych (art. 754¹ § 2 k.p.c.). Po uprawomocnieniu się orzeczenia uwzględniającego zabezpieczone roszczenie, uprawniony, który zamierza skorzystać z zabezpieczenia, powinien pod rygorem jego upadku przystąpić do wykonania stwierdzającego roszczenie i zaopatrzonego w klauzulę wykonalności tytułu egzekucyjnego.

Wątpliwość przedstawiona przez Sąd Okręgowy w Ł. dotyczy relacji art. 754¹ § 1 i 2 k.p.c. oraz terminu domagania się zmiany terminu upadku zabezpieczenia.

Wykładnia art. 754¹ k.p.c. powinna być dokonywana z uwzględnieniem celu postępowania zabezpieczającego. Jest nim w pierwszej kolejności zapewnienie ochrony wierzyciela w toku postępowania oraz po jego zakończeniu, to jednak zawsze jest możliwe i dopuszczalne jedynie przez oznaczony czas. Zabezpieczenie ma służyć urealnieniu wykonania orzeczenia po rozpoznaniu sprawy (J. Studzińska, *Skutki dokonania zabezpieczenia* (w:) K. Flaga Gieruszyńska (red.), *Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. System postępowania cywilnego*, t. 8, Warszawa 2021, s. 20). Udzielenie zabezpieczenia nie kształtuje ostatecznie sytuacji prawnej stron. W sytuacji braku konieczności utrzymania zabezpieczenia możliwe jest żądanie jego zmiany bądź uchylenia lub zmiany prawomocnego postanowienia, którym udzielono zabezpieczenia, gdy odpadnie lub zmieni się przyczyna zabezpieczenia (art. 742 § 1 zdanie pierwsze k.p.c.). Zabezpieczenie udzielone przed wszczęciem postępowania upada, jeżeli uprawniony nie wystąpił w sprawie o całość roszczenia lub wystąpił o roszczenia inne niż zabezpieczone (art. 744 § 2 k.p.c.).

W powołanej powyżej uchwale z 18 października 2013 r., sygn. akt III CZP 64/13, Sąd Najwyższy wskazał, że zabezpieczenie roszczenia stanowi jedną z najbardziej doniosłych form tymczasowej ochrony prawnej udzielanej dochodzącemu roszczeniu na czas trwania sporu o nie. Postępowanie zabezpieczające stanowi tzw. samodzielne postępowanie pomocnicze, którego celem jest natychmiastowe udzielenie uprawnionemu tymczasowej ochrony prawnej, skutecznej do momentu prawomocnego zakończenia postępowania o zabezpieczone roszczenie (art. 744 k.p.c.) albo do czasu, aż minie termin, w którym uprawniony powinien przystąpić do jego zaspokojenia (art. 754¹ k.p.c. i 757 k.p.c.). Ochrona w postępowaniu zabezpieczającym ma charakter tymczasowy do upadku zabezpieczenia, w tym do upływu terminu, na który zabezpieczenie zostało ustanowione (art. 755 § 2 k.p.c. oraz art. 754¹ i 757 k.p.c., zob. tamże, sygn. akt III CZP 64/13, OSNC 2014, z. 7-8, poz. 70).

Za trafne należy uznać stanowisko, iż art. 754¹ k.p.c. stanowi przejaw zasady minimalnej uciążliwości zabezpieczenia (zob. art. 730¹ § 3 k.p.c.), uniemożliwiając bezzasadne trwanie zabezpieczenia, gdy roszczenie uprawnionego zostało prawomocnie uwzględnione w postępowaniu rozpoznawczym, gdy uprawniony może podjąć czynności zmierzające bezpośrednio do zaspokojenia roszczenia w terminie od uprawomocnienia się orzeczenia uwzględniającego roszczenie bądź od uprawomocnienia się postanowienia o odrzuceniu środka zaskarżenia wniesionego przez obowiązane od orzeczenia.

Kodeks postępowania cywilnego wprowadza zasadę ogólną, zgodnie z którą zabezpieczenie upada po upływie miesiąca od uprawomocnienia się orzeczenia uwzględniającego roszczenie uprawnionego. Jest tak wówczas, gdy zabezpieczenie zostało ustanowione w sprawach o roszczenia pieniężne, jak też zabezpieczenia w sprawach roszczeń niepieniężnych (art. 754¹ i 757 k.p.c.). Do upadku zabezpieczenia może dojść w efekcie zaniechań uprawnionego.

W art. 754¹ § 2 k.p.c. przewidziany został miesięczny termin do upadku zabezpieczenia, jeżeli polegało ono na ustanowieniu zarządu przymusowego nad przedsiębiorstwem lub gospodarstwem rolnym obowiązane albo zakładem

wchodzącym w skład przedsiębiorstwa lub jego częścią albo częścią gospodarstwa rolnego obowiązanego (art. 747 pkt 6) albo gdy zabezpieczenie nastąpiło przez zajęcie ruchomości, wynagrodzenia za pracę, wierzytelności z rachunku bankowego albo innej wierzytelności lub innego prawa majątkowego (art. 747 pkt 1 k.p.c.).

Upadek zabezpieczenia roszczenia pieniężnego następuje w terminie wskazanym w art. 754¹ k.p.c., liczonym od uprawomocnienia się orzeczenia uwzględniającego to roszczenie, chyba że sąd postanowi inaczej (uchwała Sądu Najwyższego z 18 października 2013 r., sygn. akt III CZP 64/13, j.w. Jednym z wyjątków od zasady z art. 754¹ § 1 k.p.c. jest sytuacja, gdy sąd wyznaczy inny termin zabezpieczenia roszczenia po uprawomocnieniu się orzeczenia uwzględniającego roszczenie, które podlegało zabezpieczeniu. Sąd może przedłużyć zabezpieczenie na czas oznaczony jednak Kodeks nie określa przesłanek ani okoliczności uzasadniających wydanie rozstrzygnięcia w tym zakresie.

W doktrynie prezentowane są dwa stanowiska co do terminu określonego w art. 754¹ § 1 k.p.c.

Zgodnie z pierwszym, zabezpieczenie upada z mocy prawa w terminie miesiąca od uprawomocnienia się orzeczenia uwzględniającego roszczenie, bez względu na podjęcie przez uprawnionego ewentualnych czynności w sprawie. Art. 754¹ § 1 k.p.c. ma charakter bezwarunkowy, zaś powyższy termin służyć ma temu, aby na podstawie orzeczenia uwzględniającego roszczenie uprawniony wszczął postępowanie celem wykonania orzeczenia z wykorzystaniem zabezpieczenia (Z. Woźniak, (w:) J. Gołaczyński (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 102; M. Muliński, [w:] J. Jankowski (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Tom II. Komentarz art. 730-1217*, Warszawa 2015, s. 103). Postanowienie o upadku zabezpieczenia ma charakter deklaratoryjny, jest potwierdzeniem upadku zabezpieczenia z mocy prawa. Wskazuje się ponadto, że do uchylenia zabezpieczenia dochodzi bezwzględnie po upływie miesiąca od uprawomocnienia się orzeczenia uwzględniającego roszczenie, które podlegało zabezpieczeniu

(I. Kunicki, (w:) W. Broniewicz (red.), *Postępowanie cywilne w zarysie*, wyd. 12, Warszawa 2016, s. 514). Podnosi się, że sposobem na zapobieżenie negatywnym skutkom upadku zabezpieczenia powinno być podjęcie przez wierzyciela czynności, które zmierzają do wszczęcia postępowania egzekucyjnego na podstawie uzyskanego tytułu wykonawczego, a następnie dokonanie zajęcia nieruchomości. W przeciwnym razie zabezpieczenie upadnie z mocy prawa, bez potrzeby wydania przez sąd orzeczenia. To ostatnie nie ma zatem charakteru konstytutywnego (E. Stefańska, (w:) M. Manowska (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2021, s. 490-491).

Drugie stanowisko zmierza do uznania, że skutek z art. 754¹ § 1 k.p.c. nie następuje w sytuacji, gdy wierzyciel w terminie miesiąca od uprawomocnienia się orzeczenia uwzględniającego roszczenie złoży wniosek o wszczęcie postępowania egzekucyjnego z przedmiotu zabezpieczenia. W konsekwencji termin upadku zabezpieczenia ma charakter względny.

Podnosi się również użycie w Kodeksie sformułowania „jeżeli sąd inaczej nie postanowi, zabezpieczenie upada po upływie miesiąca”, co pozwala sądowi na skrócenie lub wydłużenie terminu zabezpieczenia lecz także na odmienne określenie jego początku lub posłużenie się kombinacją oznaczonego przez sąd terminu i warunku, którego spełnienie się zależy od postawy uprawnionego. Sąd powinien kierować się efektywnością zabezpieczenia, ogólną klauzulą zawartą w art. 730¹ § 3 k.p.c. oraz prowizorycznym (tymczasowym) charakterem procesowego zabezpieczenia roszczeń (postanowienie Sądu Najwyższego z 24 listopada 2016 r., sygn. akt V CZ 86/16, OSNC 2017, z. 4, poz. 50).

Zgodnie z wykładnią językową (literalną), zmiana jest dopuszczalna tylko we wprost wskazanych w ustawie przypadkach, w których udzielono zabezpieczenia przy zastosowaniu art. 747 pkt 1 lub 6 k.p.c. Upadek zabezpieczenia w terminie wskazanym w art. 754¹ § 2 k.p.c. stałby na przeszkodzie realizacji funkcji i celu tymczasowej ochrony. Przyjęcie takiego kierunku wykładni budzi istotne wątpliwości przede wszystkim w świetle gwarancji z art. 45 ust. 1 Konstytucji RP. Ten kierunek wykładni nie uwzględniałby też w wystarczającym stopniu podstawowej funkcji postępowania zabezpieczającego. Celem art. 754¹

k.p.c. jest utrzymanie dokonanych w sprawie czynności zabezpieczających. Należy ponadto mieć na uwadze zróżnicowany stopień ingerencji w sferę praw obowiązanego w przypadku dokonania zabezpieczenia na podstawie art. 747 pkt 2-5 k.p.c. oraz art. 747 pkt 1 lub 6 k.p.c. W pierwszym przypadku nie dochodzi do pozbawienia obowiązanego władania rzeczą objętej zabezpieczeniem, bowiem nie następuje zajęcie samego przedmiotu zabezpieczenia.

W konsekwencji należy przyjąć konieczność zastosowania w tym zakresie wykładni systemowej, która uwzględnia funkcję i cel zabezpieczenia oraz jego upadku. Zgodnie z tym kierunkiem wykładni należy uznać, że art. 754¹ § 2 k.p.c. umożliwia określenie przez sąd innego niż miesięczny terminu upadku zabezpieczenia dokonanego przy zastosowaniu art. 747 pkt 1 lub 6 k.p.c. Przepis ten umożliwia udzielenie ochrony zarówno w toku postępowania, jak też przed jego wszczęciem (art. 730 § 2 zd. 1 k.p.c.), a w konsekwencji należy przyjąć dopuszczalność dalszego udzielenia ochrony obejmującej roszczenie pieniężne potwierdzone prawomocnym orzeczeniem sądu (art. 365 § 1 k.p.c.). Sąd może zmienić termin bądź rozpoznać wniosek w tym zakresie do chwili upadku zabezpieczenia (zob. J. Jagieła, *Komentarz do art. 754¹* (w:) A. Marciniak (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Tom IV. Komentarz. Art. 730- 1095¹*, Warszawa 2020, Legalis; D. Zawistowski, *Komentarz do art. 754¹* (w:) T. Wiśniewski (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom IV. Artykuły 730- 1088*, Warszawa 2021, Lex/el; K. Flaga-Gieruszynska, (w:) K. Flaga-Gieruszynska, (red.), *Terminy procesowe w postępowaniu cywilnym. Skutki uchybienia i przywrócenie terminu. Komentarz praktyczny z orzecnictwem i przykładami. Wzory pism procesowych*, Warszawa 2016, Legalis). Celem wprowadzenia terminu z art. 754¹ § 1 k.p.c. jest ponaglenie uprawnionego do podejmowania czynności służących realizacji orzeczenia zasądzającego zabezpieczone roszczenie (M. Romańska, O. Leśniak, *Postępowanie zabezpieczające...*, s. 158). Inaczej niż w przypadku regulacji zawartej w art. 754¹ § 2 k.p.c., nie jest on uzależniony od działań uprawnionego zmierzających do realizacji roszczenia (S. Duda, *Termin upadku zabezpieczenia roszczenia pieniężnego zabezpieczonego poprzez obciążenie nieruchomości obowiązanego hipoteką przymusową*, „Palestra” 2016, nr 4, s. 55). Czas zabezpieczenia można przedłużyć w postanowieniu o udzieleniu

zabezpieczenia bądź po jego wydaniu, nie później jednak niż do chwili, gdy zabezpieczenie upadnie (J. Misztal-Konecka, *Upadek zabezpieczenia*, [w:] *Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne w sprawach cywilnych*, Warszawa 2019, LEX/el.).

Zważywszy, że przepis nie przesądza ograniczenia możliwości orzekania o terminie zabezpieczenia do chwili wydawania postanowienia o zabezpieczeniu, sąd może rozpoznać wniosek o oznaczenie innego terminu upadku zabezpieczenia do chwili upadku zabezpieczenia, zmieniając tym samym rozstrzygnięcie o udzieleniu zabezpieczenia (D. Zawistowski, *Komentarz do art. 754¹*, [w:] T. Wiśniewski (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom IV. Artykuły 730–1088*, Warszawa 2021, LEX/el; J. Jagieła [w:] *Kodeks postępowania cywilnego...*, t. 2, red. K. Piasecki, s. 542).

Przedłużenie trwania zabezpieczenia może nastąpić w orzeczeniu wydanym po udzieleniu zabezpieczenia, o ile wniosek o wydanie takiego postanowienia zostanie złożony przed upadkiem zabezpieczenia. Postanowienie wyznaczające termin upadku zabezpieczenia powinno zostać wydane przed upływem terminu wskazanego w ustawie. Do upadku zabezpieczenia sąd powinien zatem rozpoznać wniosek o określenie innego terminu upadku. Nie można jednak zakładać, iż uprawniony działający z należytą starannością o ochronę własnych interesów powinien polegać na czynnościach sądu rozpoznającego złożony przez tegoż uprawnionego wniosek o zmianę terminu upadku zabezpieczenia. Założenie takie prowadziłoby do uznania za trafny kierunku wykładni, który pozostawałby w jaskrawej sprzeczności z zasadą ochrony interesów w toku, pewności prawa (art. 2 Konstytucji RP) oraz prawa do sądu (art. 45 ust. 1 Konstytucji RP). Postanowienie określające inny termin upadku zabezpieczenia powinno zatem zostać wydane w czasie, gdy istnieje jeszcze samo zabezpieczenie (skoro wówczas istnieje substrat zmiany). W związku z tym sama możliwość złożenia wniosku jest uzależniona od istnienia zabezpieczenia. Natomiast w razie uwzględnienia wniosku po upływie terminu następuje przywrócenie skutków zabezpieczenia z chwilą wydania postanowienia.

Z przedstawionych powodów Sąd Najwyższy orzekł, jak w uchwale.

